

aanbevelingen

commissie ruimtelijke kwaliteit 3.2014

De commissie ruimtelijke kwaliteit is door de Provincie Zuid-Holland begin 2013 aangesteld als externe beoordelings- en advies commissie ten behoeve van de aanbestedingsprocedure van het project Moordrechtboog en Extra Gouwe Kruising. Hiermee geeft de Provincie invulling aan haar doelstelling om de ruimtelijke kwaliteit en landschappelijke inpassing van hun projecten te vergroten.

Met de aanleg van de Moordrechtboog en de Extra Gouwekruising ontstaat een nieuw beeld in de omgeving. Een omgeving die doorsneden wordt door verschillende infrastructuren die verschillend in de loop der tijd zijn aangelegd. Om eenheid en rust in de omgeving te versterken is het van belang dat er een samenhangend landschappelijk beeld ontstaat. Een beeld dat integraal is ontworpen en zorgvuldig is ingepast in de omgeving. Het vormt een nieuwe laag en voegt zich bij de andere aanwezige technische lijnen in het landschap. Het onderscheidt zich door op een subtiele wijze het karakter van het onderliggende cultuurlandschap zichtbaar te maken in het ontwerp. Belangrijk is dat er wordt ontworpen vanuit de verschillende belevingen en invalshoeken, zowel vanuit het beeld van de automobilist als de bewoners in de omgeving en andere gebruikers.

De commissie heeft getoetst op bovenstaande uitgangspunten en heeft verschillende criteria uitgesplitst in landschappelijke inpassing, architectonische vormgeving, ecologie en betrokkenheid van de omgeving. Onder andere de mate waarin de ontwerpen in het landschap worden ingepast waarbij tevens de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving wordt versterkt en de vertaling van het karakter van deze plek in een architectonisch ontwerp, kregen extra aandacht.

Het creëren van een meerwaarde voor de Provincie Zuid-Holland, maar ook voor de omgeving en gebruikers stond hierin centraal.

Met deze aanbeveling geeft de commissie een beknopte beschouwing op de kwaliteit van de locatie en het ontwerp. Ook wil de commissie een bijdrage leveren aan het borgen en mogelijk verder versterken van de ambitie in de uitwerking en detaillering hiervan.

Daarmee wordt de ruimtelijke kwaliteit ook in het proces na de gunning geborgd.

De commissie is door de Provincie aangesteld als extern advies- en beoordelingsorgaan en bestaat uit de volgende personen; ir. Pascal Zuijderwijk, Voorzitter en Landschapsarchitect, ir. Fred Kaaij, Stadsarchitect Haarlemmermeer en Lid Welstand Waddinxveen en ir. Jaco Reusink, technisch specialist bruggen en kunstwerken.

De basis voor het winnende ontwerp van Heijmans is gebaseerd op het bestaande landschap. Het maakt onderscheid in de verschillende kernkwaliteiten van dit landschap en de verschillende typen (Fig. 01). Het geeft aan waar de knelpunten en kwaliteiten zitten in de opbouw van deze dynamische omgeving.

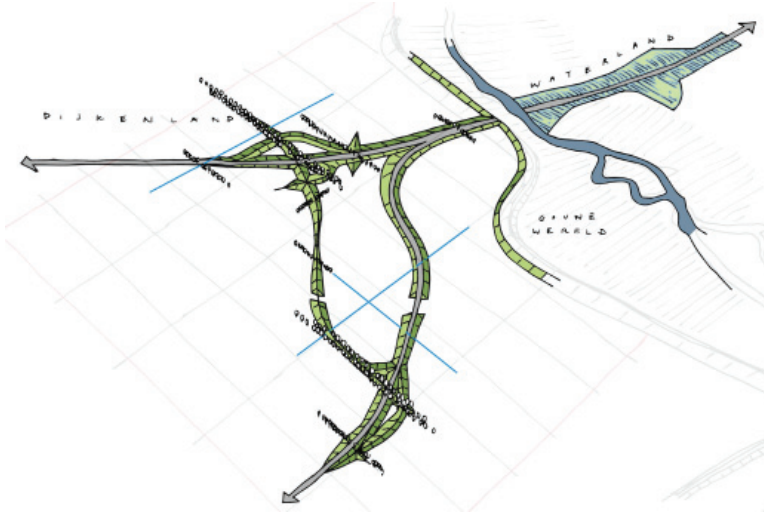

Fig. 01: De Moordrechtboog als autonome structuur bovenop de orthogonale polderstructuur. Bestaande lanen worden doorgezet tot zo dicht mogelijk op de nieuwe weg.

De Gouwe vormt de grens tussen twee karakteristieke landschappen; het onvergraven 'bovenland' ten oosten van de Gouwe en het ontgonnen gebied ten westen van de Gouwe, de Zuidplaspolder. De polder wordt omgeven door de Ringvaart en kent van oorsprong een orthogonale opbouw. Het stelselmatige landschap van de Zuidplaspolder onderscheidt zich van het onvergraven bovenland met slootjes, lintbebouwing en een opstreckende verkaveling. Eind negentiende eeuw is in dit gebied de eerste bovenregionale infrastructuur toegevoegd: de spoorlijnen vanuit Den Haag en Rotterdam naar Utrecht. Deze twee nieuwe lijnen voegden zich niet naar het orthogonale basispatroon, maar werden als autonome structuur hier overheen gelegd. Waar de spoorlijn het basispatroon kruiste, is de zuiverheid van het orthogonale systeem doorbroken en aan de nieuwe situatie aangepast. In de twintigste eeuw zijn opnieuw infrastructurale lijnen toegevoegd, zoals de rijkswegen A12 en A20.

Aan het orthogonale polderland is een tweede, autonome laag toegevoegd; de lijnen van de infrastructuur.

Typerend voor het hier ontstane landschap zijn ook de grote hoogteverschillen tussen het bovenland en de Zuidplaspolder en tussen polderniveau en infrastructuur. Met 6,76 m onder N.A.P. is dit het laagste punt van Nederland.

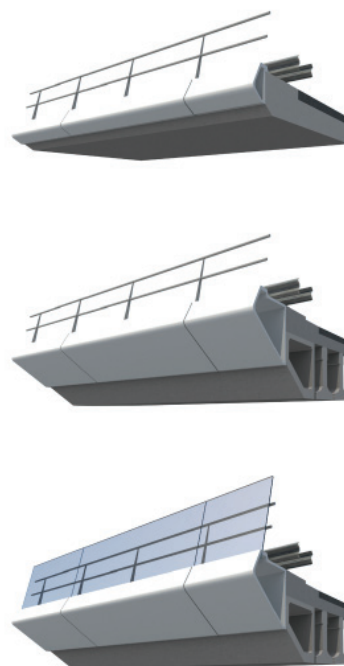

Fig. 02: Eenheid in het ontwerp door familie van kunstwerken, afwerking en details.

Ruimtelijke kwaliteit

Door lage taluds met strakke bermen toe te passen en vooral smalle dekken met verjongende randen en grote overspanningen komt in het wegontwerp die kenmerkende openheid van de polder tot uiting. Hierdoor wordt de eigenheid van de plek (licht-lucht-ruimte) op een abstracte wijze vertaald in het ontwerp en beleefbaar gemaakt.

Met de ontwikkeling van de infrastructuur wordt een nieuwe ruimtelijke kwaliteit aan het landschap toegevoegd op een zodanig wijze dat de gebruiker zich kan oriënteren en vanuit het landschap bezien de infrastructuur vanzelfsprekend is ingebed.

Een landschap dat leesbaar is, met zorgvuldig als één familie (Fig. 02) vormgegeven kunstwerken, die bijdragen aan versterking van de oriëntatie en de aandacht niet onnodig afleiden van de landschappelijke beleving. Een ontwerp dat de historisch gegroeide kwaliteiten versterkt en tegelijkertijd iets toevoegt.

Beleving staat centraal in het ontwerp. Zowel de beleving vanaf de lijnen van de infrastructuur als vanuit het landschap. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende snelheden waarmee de omgeving kan worden beleefd.

Door de civiele kunstwerken een rustige, ingetogen beeldkwaliteit te geven, wordt de aandacht volledig gericht op het landschap in plaats van op de kunstwerken zelf. Om de openheid en ervaarbaarheid van het landschap zo min mogelijk te belemmeren zijn de kunstwerken zoals eerder genoemd scherp aangesneden en de brugdekken slank uitgevoerd met grote overspanningen.

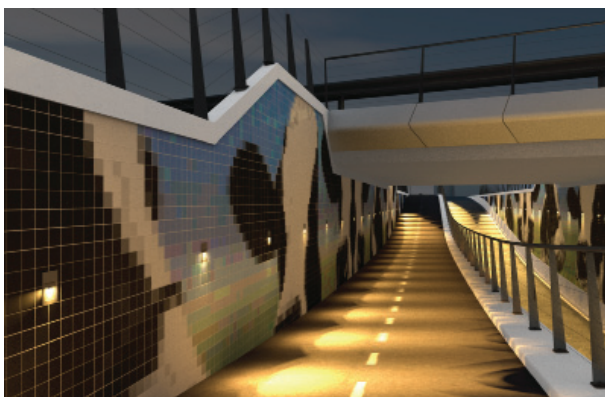

Fig. 03: Tegelmosaïeken verwijzen naar de landschappelijke kwaliteiten

Alleen in de onderdoorgangen, daar waar het zicht op het landschap is geblokkeerd, is de vormgeving van de kunstwerken uitgesproken door met kleurige tegelmosaïeken (Fig. 03) te verwijzen naar intrigerende ingrediënten van het polderlandschap. Een polderpanorama voor de automobilist en een stel koeien op aabare afstand voor de fietser.

Een laagdrempelige beeldtaal die zowel locatie gebonden als een architectonische sterke toevoeging is.

Het autonome karakter van de infrastructuur blijft behouden, een extra laag en een extra meerwaarde worden hiermee toegevoegd. De mate van kwetsbaarheid voor graffiti is door de toepassing van de kleurige tegelwanden goed opgelost. Delen uit het ontwerp die hier gevoelig voor zijn, zijn zo veel mogelijk onbereikbaar gemaakt. Hiermee wordt het probleem bij de kern aangepakt.

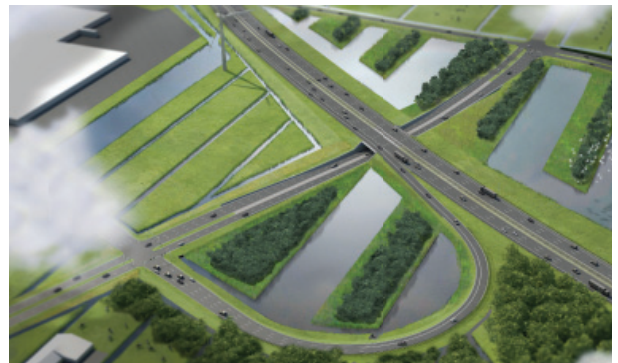

Fig. 04: Knoop A12, robuuste uitvoering voorkomt teleurstelling

De invulling van de A12 knoop (Fig. 04) is geïnspireerd op de onderliggende polderstructuur, waardoor het autonome karakter van de wegen wordt versterkt. Hierdoor wordt de beleving van het landschap duidelijk en leesbaar. Zorg in de uitwerking voor een robuuste uitvoering, zodat dit beeld ook bij een onregelmatig beheer leesbaar blijft.

De commissie heeft bedenkingen bij de keuze voor de toepassing van een kolomass en het grote aantal kolommen bij kunstwerk KA (Fig. 05).

Hiermee wordt geen invulling gegeven aan de uitgangspunten over een transparante en ruimtelijke doorgang. Ons inziens is hierin nog een optimalisatie en ontwerpslag te maken om het gewenste (kolom loze) beeld te bereiken.

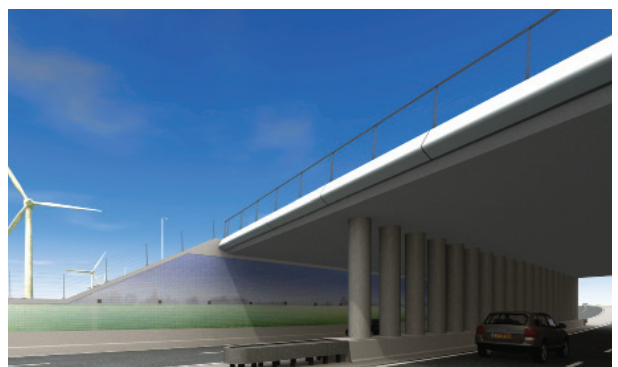

Fig. 05: Kunstwerk KA, veel kolommen belemmeren een vrij doorzicht

Het hoge hekwerk op de rand van het talud geeft een onrustig beeld. Het nut en de noodzaak hiervan

Fig. 06: De brug over de Gouwe, een horizontaal icoon

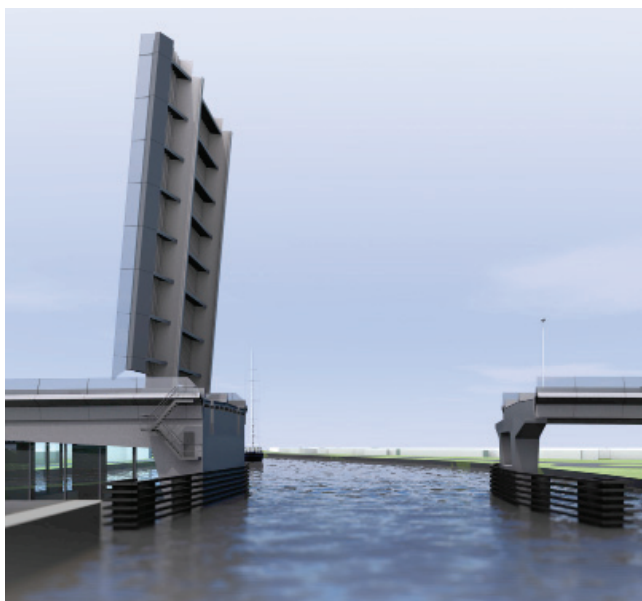

Fig. 07: Basculebrug met transparante kelder

wordt eveneens in twijfel getrokken. Waarschijnlijk volstaat de betonnen rand, omdat het geen openbaar gebied betreft.

Daar waar de kunstwerken de reiziger optillen is gezorgd voor een ongehinderd zicht. Vanaf de brug over de Gouwe ontstaat een on-Hollands panorama. Met een overspanning van circa 25 meter wordt de brug over de Gouwe (Fig. 06) een van de grotere basculebruggen in Nederland. Het is vorm gegeven als een subtiel, horizontaal gebaar.

Zichtbaar wanneer hij is geopend en eenmaal gesloten onderdeel van de aanbruggen. Met het ingetogen ontwerp wordt geen onderscheidend icoon gemaakt, maar een slanke glooiende lijn aan het landschap toegevoegd die in belijning en inpassing een doorgaand geheel vormt met de aanbrugviaducten.

De integraliteit van de (technische)details (Fig. 08-11) is goed doordacht en is fraai mee ontworpen in de infrastructuur. Speciaal vormgegeven signing, naamgeving, randen en schermen zijn een kernkwaliteit

in dit ontwerp en dragen in grote mate bij aan een stijlvolle beeldkwaliteit. Enige zorg heeft de commissie bij de locatie van de raampartijen en andere kwalitatieve inrichtingselementen dichtbij de waterlijn. Hier is aandacht nodig voor vervuiling en algengroei op sponningen (duurzaam verouderen).

Aandacht heeft dit ontwerp voor het geregisseerd verouderen door de keuze van gladde materialen en specifieke kleuren. De gladde randen met verholen goten voorkomen grotendeels storende vervuiling, maar let ook op (onbedoelde) regenwaterstromen langs onderbouwconstructies. De commissie heeft bedenkingen bij de geïntegreerde rand die speciaal is ontworpen voor vleermuizen. Deze plekken zijn gevoelig voor vervuiling en zijn lastig te onderhouden.

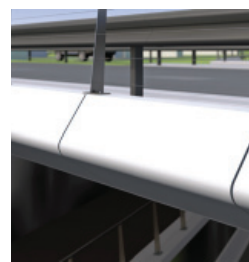

Fig. 08

Fig. 09

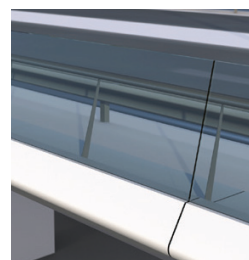

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 08: Randen kunstwerk geknikte elementen in composiet

Fig. 09: Naamgeving kunstwerken in het beton aangebracht

Fig. 10: Geluidsscherm van stalen stijlen en regels, panelen helder glas met anti-vogelaanvliegstriping

Fig. 11: Geïntegreerde details

De commissie vraagt speciale aandacht voor de kwalitatieve inpassing van nader te detailleren toevoegingen, bijvoorbeeld ten behoeve van bereikbaarheid voor onderhoud en inspecties. De aansluiting van de uitwendige trap op het wegdek is goed ingepast maar bevindt zich in een onveilige zone.

Dit geldt zeker ook voor de beglazing van het geluidsscherm en de basculekelder. De overgang van het beton naar glas dicht op het water dient zorgvuldig gedetailleerd te worden, zodanig dat er geen vuil achter kan blijven. Het is tevens een plek die lastig te onderhouden is.

Het verlichtingsplan is zeer bescheiden weergegeven. De dag- en nachtbeelden komen niet sterk tot uiting in het beeldkwaliteitsplan evenals de keuze voor armaturen en masten. Onder viaducten wordt een verlichting toegepast waarbij de vloer wordt belicht, maar waarbij er weinig licht op ooghoogte zal zijn (Fig. 02). Dit komt de sociale veiligheid niet ten goede. Het aanlichten van de onderzijde van de brug en de lange lichtlijn is overigens subtiel en heeft het ontwerp nodig om zich in het donker te manifesteren. Het is ons inziens een onmisbaar element om het subtiele statement kracht bij te zetten.

Fig. 10: Subtiel verlichting benadrukt de horizontaliteit

Samengevat komt de commissie tot de volgende aanbevelingen;

Besteedt bij de nadere uitwerking en detaillering voldoende aandacht aan de neergelegde ambitie. Denk hierbij aan toe te passen overgangen, rechtheid van doorgaande zichtlijnen, leuning en randelementen;

Maak de doorgang van kunstwerk KA transparanter zodat het recht doet aan de visie en omgeving door de kolommen te verwijderen;

Geef meer aandacht aan het verlichtingsplan. Behoudt het integrale karakter door het als een familie te ontwerpen. Maak onderscheidt tussen functionele verlichting en oriëntatie verlichting en zorg voor voldoende sociaal veilige situaties;

Let op de beheerbaarheid van diverse elementen, zoals het glazen geluidsscherm, de vleermuisrand en de aansluitingen op de waterlijn bij de basculekelder;

Glazen wanden vragen bijzondere aandacht voor de kwalitatieve inrichting en verlichting van de basculekelder (geen zware contragewichten juist voor de ramen);

Breng het landschap zo dichtmogelijk bij de gebruiker door scherpe taluds en grazige bermen tot aan de weg.
Zaai deze in met gebiedseigen bloemmengsels, zoals Pinksterbloemen op de lage delen;

Zorg voor een robuuste groen invulling van de A12 knoop, zodat er een toekomstbeeld ontstaat welke houdbaar is. Het omliggende landschap kent een ander gebruik en beheer;

Handhaven van de hoge mate van consistentie in het ontwerp. Het is als een familie van elementen ontworpen. Samenhang zit in de schaal en maat, maar ook in de details en afwerking.